

A Visszapillantó podcast sorozat epizódjainak részletesebb leírása

Készítette: NIOK Alapítvány, 2022. április

Bevezetés

Az elmúlt 4 évben alapvető változások történtek és fontos tudnunk, hogyan alakult át, változott meg a civil szervezetek világa. Beszélünk kell arról is, hogy mit és miként kell változtatnunk, hogy a jobb társadalomért dolgozók megfelelő elismerést és támogatást kapjanak munkájukhoz. Ezért készítette a NIOK Alapítvány a Visszapillantó című podcastsorozatot. Ezt a Gyökerek és Szárnyak Alapítvány támogatása tette lehetővé – a Gyökerek és Szárnyak Alapítvány támogató szervezetként szakmai, emberi és anyagi segítséget nyújt közösségek létrehozásához és fejlesztéséhez.

A programban együttműködő partnerünk volt a Civil Rádió.

A beszélgetések 2021 novembere és 2022 márciusa között kerültek rögzítésre.

Visszapillantó 1: [Civilek és önkormányzatok: hogyan működünk együtt az elmúlt 4 évben?](#)

A beszélgetés résztvevői: Sélley Andrea (Dialóg Egyesület) és Halász Áron (Magyar Kerékpárosklub); Gerencsér Balázs (NIOK) és Péterfi Ferenc (KÖFE)

A rész célja

A civil szervezetek számára sok szempontból fontos lehet, hogy kapcsolatot teremtsenek a helyi önkormányzatokkal, ahogy az önkormányzatok számára is több ok miatt is lényegessé válhat egy együttműködés kialakítása helyi vagy országos civil kezdeményezésekkel, szervezetekkel. Az önkormányzatok lehetőségei, és feladatai is az elmúlt években radikálisan csökkentek a központosítás miatt. Az önkormányzati kezdeményezésekről, (részvételi költségvetésről, tanácsról stb.) számtalan podcast, FB live műsor szólt, ezért most másra koncentráltunk. Ebben a beszélgetésben elsősorban a civil szempontokat vizsgáltuk,

ahol a szervezetek számára többek között a forrásteremtés, a céljaik megvalósítása, a társadalmi bázis elérése és megszólítása lehetnek ütős érvek a kapcsolat keresésében. Ahány szervezet, annyiféle megközelítés, helyzet, adottság áll fenn természetesen, ebben a beszélgetésben két civil szervezet képviselőjét kérdeztük az ő tapasztalataikról, véleményükről, meglátásaikról a civil-önkormányzati együttműködés témájában.

Sélley Andrea másfél évtizedes közösségfejlesztői ismerettel és ugyanennyi év tapasztalattal az önkormányzatokkal való együttműködésről összegzi számunkra egy miskolci szervezet munkáját és tapasztalatait. Arról kaphatunk képet általa, hogy egy helyi szervezet a helyi önkormányzattal milyen kapcsolódási pontokra számíthat, míg Halász Áron több évtizedes aktivista múlttal arra vezet rá minket, hogy egy országos szervezet milyen tapasztalatokkal rendelkezik a fővárosi és helyi önkormányzatokkal való egyeztetésekről és közös munkáról.

A podcast rész célja annak feltárása is volt, hogy a 2019-es önkormányzati választások hoztak-e mélyebb, nagyobb fokú együttműködések az ellenzéki településeken, ahol sokszor civilek kerültek politikusi székbe. Emellett a kérdés mellett arra kerestük még a válaszokat, hogy milyen jó példákat, gyakorlatokat látunk az önkormányzatokkal való közös munkában, és milyen akadályok nehezítik vagy akár lehetetlenítik el ezt a munkát. Mi lehet a civilek helye a helyi ügyekben, mi a helyzet a sokat hangoztatott részvételiséggel? Felmerülnek-e politikai részvétellel kapcsolatos dilemmák a civil szervezetekben ezen a szinten is? Partnert látnak bennük a helyi vezetők?

Az első rész tartalmi összefoglalója

Sélley Andrea (vagy ahogy sokan ismerik, Sali) hosszú évek óta Miskolcon és környékén dolgozik közösségfejlesztőként. A Dialóg Egyesület, melynek ő az elnöke, először közösségi érdekvédelem kapcsán nyújtott be javaslatokat az önkormányzatnak. Mára, sokéves kitaró munkájuknak köszönhetően, már meghatározó partnerévé váltak az önkormányzatnak. Halász Áron először 13 évesen került kapcsolatba a fővárosi önkormányzattal, amikor panasz levelet fogalmazott meg a biciklitak rossz minőségével kapcsolatban. Fialat felnőttként lett a Magyar Kerékpárosklub aktivistája, majd - immáron 6 éve - a munkatársa.

Áron tapasztalata szerint a civilek oldaláról merül fel első sorban, hogy kapcsolatot keressenek a helyi hatalommal, bár persze ideális esetben ez az érdeklődés kétoldalú kellene, hogy legyen. Andrea úgy látja, hogy mind az önkormányzatok, mind a civilek kezdeményeznek – kérdés, hogy az önkormányzat milyen motivációval rendelkezik. Sokféle megkereséssel találkozott már, így akad, hogy az önkormányzatnak szüksége van külső erőforrásra egy program megvalósításához, vagy csak kipipálandó feladatként a papírforma kedvéért keresik a kapcsolatot. Szerencsére olyan is van, ahol a polgármester, a képviselő, az önkormányzati munkatárs tudatos ebben, mert látja, hogy milyen pozitív eredményeket hoz a részvételben gazdag helyi közösség.

Miskolcon 1,5 éve indította el a Dialóg Egyesület más civil szervezetekkel együtt a részvételi munkacsoportot, amely megalkotta a Részvételi Konceptiót - ebben a folyamatban az önkormányzat és aktív civil szervezetek egyenrangú partnerként vettek részt. Az állampolgári és civil részvétel lehetőségeit foglalták egy folyamatosan alakuló, formálódó keretrendszerbe, ma már Civil Laborként működnek, a cél, hogy a részvételiség átszöjje a város működését. A Magyar Kerékpárosklub is nagyobb fokú nyitottsággal találkozott az elmúlt két évben. 2019-ben sok önkormányzatba kerültek be korábban civilként munkálkodó

emberek, számukra és a civilek számára is elindult ezzel egy tanulási folyamat. Áron példaként azt meséli el, hogy az is megvalósult 2019 után a fővárosban, amit ők maguk sem hittek el, hogy ilyen gyorsan létrejöhet - egy nagyobb fokú nyitottság jellemzi általában az önkormányzatokat az elmúlt években. Ebben a nyitottságban érznek egy megtorpanást, nemrég épp negatív tapasztalatuk volt, ahol a fővárosi önkormányzat nem kérte ki a véleményüket. Most épp ezért egy új együttműködési megállapodást szeretne eszközölni a Kerékpárosklub, ahol az önkormányzatok beleegyeznek, hogy minden olyan ügyben, ahol a kerékpárosokat is érintheti a beavatkozás, kikérik az egyesület szakvéleményét. Összességében úgy érzékelik, hogy az önkormányzatok támogatóak. Menet közben az is kiderült, hogy kik kifejezetten proaktívak, kik inkább csak a kommunikáció szintjén azok. Persze a Kerékpárosklub helyi kapacitásaitól is nagyban függ, hogy milyen a viszony, a kapcsolat a helyi önkormányzattal.

Andrea szerint a bizalom és ehhez kapcsolódóan az önbizalom is nagyon fontos elemei annak, hogy sikeres együttműködés valósulhasson meg egy önkormányzattal. Fontos hinni a partnerségben, pozitívan hozzáállni, a találkozások, a folyamatos kommunikáció mind építik ezt a bizalmat, hitet. Az is fontos a hatékony kapcsolatteremtéshez, hogy a civil szervezet egyértelmű és konkrét üzenettel, céllal forduljon az önkormányzathoz. Maga a folyamat gondozása is kulcsfontosságú a rendszeresség, átláthatóság, tudatosság az önkormányzattal való kapcsolat felépítésében, kialakításában. Fontos mind a belső, mind a külső kommunikáció. Persze nem csak a civil szervezeteknek, de az önkormányzatoknak is rengeteg tanulnivalójuk van a nyilvánosság megszólítása, bevonása terén. Áron a Kerékpárosklub fejlődéstörténetén keresztül világított rá, hogy meg kell találni az egyensúlyt a "vagányság" és a szakszerűség között, hogy minden érintettet el tudjanak érni egy-egy témában. A kerékpáros egyesület kezdetben lazábban szerveződött és sok hangos megszólalásuk volt, amely sok követőt szerzett nekik, azonban az önkormányzatokkal nehezítette a munkát, míg mára már sokkal megfontoltabban nyilvánulnak meg a nyilvánosság előtt, próbálnak minden nézőpontot megismerni, épp azért, hogy az önkormányzati kapcsolataikat, illetve azok lehetőségét ne vágják el. Mivel nagyon sokszínű a biciklis mozgalom, ezért kihívásokkal teli feladat az, hogy a különböző nézőpontú embereket egy platformra hozzák, sokszor nehéz kialakítani a bizalmat.

Áronék a különböző szakterületekkel tartják jellemzően a kapcsolatot az önkormányzatokon belül, igyekeznek proaktívan belefolyani az őket érintő ügyekbe, optimális esetben már a tervezésnél ott lehetnek. Andrea úgy érzékeli, hogy Miskolcon az informálisabb kezdeményezésekre egyre nyitottabb az önkormányzat. A város képviselői itt egyre gyakrabban mennek ki a terepre, ahol a helyszínen tudják helyiekkel az adott problémákat, ügyeket megbeszélni. Egyre több helyi kezdeményezés, mozgolódás lát napvilágot, egyre több közösségi tér nyílik.

Az önkormányzatnál Andrea szerint is érzékelhető a nyitás, azonban az önkormányzati struktúra nagyban nehezíti az együttműködést. Áron is egyetért ebben, sokszor odáig is nehéz eljutniuk, hogy egyáltalán átlássák, hogy kihez tartozik az adott ügy. Nem csak az önkormányzat belüli struktúra tud merev lenni, de általánosságban a feladat és hatáskörök megoszlása is a szervek között is. Ők úgy tapasztalják, hogy kistélepüléseken maga a polgármester a kapcsolódási pont, nem is az önkormányzati szervezet. Az, hogy legyen igény a részvételre, az egyes folyamatokban való aktívabb bevonódásra, Áron szerint a Kerékpárosklub feladata is, nekik kell megteremteniük a lakossági igényeket. A Budapesten elindult részvételi folyamatok meglátása szerint ígéretesek, még ha döcögősen is haladnak. Itt is igaz, hogy a fővárosi önkormányzat struktúrája nem megfelelő ezen folyamatok

gördülékeny intézésére. Általánosságban elmondható, hogy a bevonási, kapcsolódási lehetőségek nőttek, de a politikai akarat még mindig nem elég erős a részvételiség megvalósításához.

Kapcsolódó oldalak, tartalmak

A beszélgetésben elhangzott témákhoz kapcsolódó internetes oldalak:

- <https://www.miskolc.hu/elet-a-varosban/reszvetelisegi-program/reszveteliseg-uj-modon-a-kozugyekrol>
- <https://www.miskolc.hu/elet-a-varosban/reszvetelisegi-program>
- <http://www.dialogegyeselet.hu/>
- <https://kereparosklub.hu/ezeken-dolgozunk>

Egyéb, civil önkormányzati együttműködéshez hasznos kapcsolódó tartalmak:

- <https://k.blog.hu/2021/02/23/civil-onkormanyzati-egyuttmukodes>
- <https://www.facebook.com/KozeletIskolaja/videos/207893941414857/>
- https://budapest.fes.de/fileadmin/user_upload/dokumente/pdf-dateien/A_reszveteli_koltsegvetes_eselyei_20200210.pdf
- <https://obuda.hu/blog/hirek/interju-dr-kiss-laszlo-polgarmesterrel-a-kozossegi-koltsegvetes-2021-eredemenyeirol/>
- <https://otlet.budapest.hu/>

Visszapillantó 2: [Civil törvények - a propaganda fogságában?](#)

A beszélgetés résztvevői: Kövér-Van Til Ágnes (ELTE), Csapó Beatrix (Diverzitás Alapítvány), Bécser Vera (NIOK), Gerencsér Balázs (NIOK)

A rész célja

Ebben a Visszapillantó részben arra kerestük a választ, hogy az elmúlt években milyen változások történtek a civil szektorban, elsősorban jogi és szabályozási tekintetben. Melyek az elmúlt 4 év legnagyobb változásai a hazai civil szektorban? Mik voltak a kardinális jogi változások, milyen nagy ügyek érintették a szektort? A beszélgetésben igyekeztünk reflektálni arra, hogy civilként miképp éltük meg az elmúlt évek (jogi) változásait, mit hoztak ezen változások a civil szervezetek életében, miképp látjuk ezeket ma.

Beszélgetőpartnereink két perspektívát jelenítenek meg a beszélgetésben. Csapó Beatrix egy kisebb vidéki civil szervezet, a gödöllői Diverzitás Alapítvány vezetőjeként napi szinten tapasztalja a jogi környezet minőségét és hatását a működésükre, míg Kövér-Van Til Ágnesnek, az ELTE TÁTK habilitált egyetemi docensének általánosabb és átfogóbb rálátása van arra, hogy az elmúlt évek jogi-szabályozási változásai milyen hatással vannak a szektorra. Ezeket az eltérő, de egymást kiegészítő szempontokat a NIOK tapasztalataival egészítettük ki a teljesebb kép érdekében.

A második rész tartalmi összefoglalója

A bemutatkozó kör¹ után a felvezetőben Balázs arra mutatott rá, hogy mindenki számára meglepő módon 2017 körül a civil szervezetek bekerültek politikai viták, a politikai kommunikáció homlokterébe. A 2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról ugyan ma már nem hatályos, mégis jelentős hatása volt. Egy aktuális, hűsbavágó következménye is van, megszületett a 2021. évi XLIX. törvény a közélet befolyásolására alkalmas tevékenységet végző civil szervezetek átláthatóságáról. A 2017-es törvény kapcsán sok civil szervezet fordult az Alkotmánybírósághoz és az Emberi Jogok Európai Bíróságához, és mivel a törvény valóban sért európai uniós és alapvető emberi jogokat is, így azt hatályon kívül is helyezték 2021-ben. A 2017-es törvénynek, melyet a köznyelvben csak a civil szervezetek listázásáról szóló törvénynek hívnak, súlyos jogkövetkezményei is lehettek volna, amennyiben ellenőrizték volna a törvényben előírtakat, ez azonban nem történt meg. Kövér Ágnes szerint több esetben látni, hogy a civil szervezeteket érintő jogalkotás demonstratív és politikai célokat szolgál, a közhangulatot szándékozik befolyásolni, és nem az a valós célja, hogy a civil szervezeteket valamilyen módon formálja, alakítsa. Csapó Beatrixék sem érezték a bőrükön annak következményét, hogy kezdetben nem nyilatkoztak arról, hogy ők is külföldről támogatott szervezet. Úgy gondolták, hogy mivel ez nem egy jogszerű folyamat, ezért nem fogják betartani a jogszabályt. Pár év után végül egy pályázaton való indulás előfeltétele volt a nyilatkozat, így akkor végül mégis megtették azt.

Ágnes és két szerzőtársa tollából 2021 év elején jelent meg egy tanulmány², melyben azt foglalják össze a '4K modell' segítségével, hogy 2010 óta gyakorlatilag egy szisztematikus folyamatnak lehetünk szemtanúi a kormányzat és a civilek közötti kapcsolatban: a kooptálás, kényszerítés, kiszorítás és kreálás fogalmi pontosan írják le az elmúlt 12 év eseményeit.

A 2021-es XLIX. törvény³ többek között azt is kimondja, hogy a civil szervezetek más elbírálás alá esnek, mint az egyházi vagy vállalkozói szolgáltatók. Ez a Diverzitást ugyan nem érintette, mert nem láttak el állami feladatokat, de látták, hogy miképp lehetetlenült el olyan szervezet, amely régóta vett át közfeladatokat az államtól. A gyakorlatban ennek a törvénynek komoly anyagi vonzatai vannak a civilek számára, csökkentek a számukra elérhető normatívák. Olyan politikát folytat a kormányzat, amelynek következményeit elszenvedni a civil társadalom. Egyrészt a humán és szociális szolgáltatásokat, másrészt az oktatási szolgáltatásokat is elveszi a civilektől. A humán és szociális szolgáltatások területén az önkormányzati és civil szolgáltatásokat és intézményeket is felszámolja, az egyház

¹ A Diverzitás Alapítványban 2017 óta dolgoznak a jelenlegi csapatukkal a társadalmi és természeti sokszínűségért. Hátrányos helyzetű embereknek segítenek a munkaerőpiacon való elhelyezkedésben, valamint szociális kertet is működtetnek. Kövér-Van Til Ágnesnek mind a kutatási, mind a tanítási területe a civil társadalomra fókuszál. Nonprofit jogot és „Szervezetek jogi és intézményi környezete” című tárgyakat tanít, melyek keretében arra keresi a diákokkal a válaszokat, hogy egy demokratikus társadalomban milyen szerepei, lehetőségei, funkciói vannak a civil szervezeteknek, milyen típusúak azok, illetve, hogy a kormányzat milyen jogi lehetőségekkel rendelkezik a civil társadalom szabályozására.

² Ágnes Kövér, Attila Antal and Izabella Deák: "Civil Society and COVID-19 in Hungary: The Complete Annexation of Civil Space" <https://www.degruyter.com/journal/key/npf/12/1/html>

³ 2021. évi XLIX. törvény a közélet befolyásolására alkalmas tevékenységet végző civil szervezetek átláthatóságáról

területére szervezi át azokat. Ebben a vonatkozásban is megszűnt a pluralizmus, egyfajta ideológia alapján lehet ezeket a szolgáltatásokat működtetni. Az oktatási szolgáltatások területén is jellemző a beszűkülés, itt is az egyházi fenntartású intézmények nyernek tért.

A 2021.évi XLIX. törvény értelmében az Állami Számvevőszék hatásköre megnőtt, feladatává vált, hogy ellenőrizze a „a köztevékenység befolyásolására alkalmas tevékenységet ellátó” alapítványok és egyesületek munkáját, akiknek a tárgyévi mérlegfőösszege eléri a 20 millió forintot. Ágnes szerint ez erősen megkérdőjelezhető, hogy miért csak ezen civil szervezeteket ellenőrzik ilyen kiemelt szempontból, valamint az is, hogy az ÁSZ valóban jogosult-e ezen feladat ellátására.

Csapó Beatrix úgy érzi, hogy egy civil szervezet feladatában megjelenik a környezet befolyásolásának szándéka, ők a hátrányos helyzetű csoportok segítségével és szemléletformáló tevékenységükkel is igyekeznek befolyásolni a közéletet. Nekik szerencsájuk van, mert „civilbarát” a helyi önkormányzat, jó a viszonyuk, kisebb ügyekben több sikert, előrelépést tudtak már elérni a helyi hatalomnál is. A tevékenységüket minden év végén igyekeznek megmutatni a nagyközönségnek, de erre a kötelező közhasznúsági beszámolót nem látja megfelelő formátumnak. Az, hogy ők maguk közhasznúak, úgy érzi, csak azért jó, mert ez rangot ad a szervezetnek, egyéb területeken nem érzi előnyét. Ágnesék egy kutatásában is ugyanez az eredmény köszön vissza: státuszt jelent a közhasznúság, valamint több önkéntes felajánlást és adományt is, a közbizalmat erősíti. Pályázatoknál lehet előnye, valamint az adó 1%-nál is komoly jelentősége van. Hogy jó-e a közhasznúság ebben a formában, azt Ágnes és Balázs is megkérdőjelezi – súlyos hibának érzik mindketten, hogy állami vagy önkormányzati feladat ellátásához van kötve a megszerzése. Ez egy olyan kizárásos megközelítés, amelyben csak az állam és a kormány határozhatja meg, hogy mi a közhasznú tevékenység, az állampolgárok nem.

A Diverzitás a civilek szűkülő terében kezdte meg munkáját, ez gyakorlatilag kényszeríti őket, hogy jól átgondolják a működésüket, hogy sok lábon álljanak. Az számukra is nehézség, hogy kiszorulnak a civil szervezetek az állami feladatellátásból, valamint a pályázati lehetőségek átláthatatlansága és bírálati szempontok átláthatatlansága jelent számukra is komoly nehézséget. További komoly problémának látja, hogy egy átlagos civil szervezetnek nem átlátható a jogi környezet, például egy változás bejelentése vagy a szervezet bejegyzése jogász segítségét igényli. Ez nem kellene, hogy így legyen.

Kapcsolódó oldalak, tartalmak

- <https://diverzitasalapitvany.hu/>
- <https://tatk.elte.hu/>
- <https://tatk.elte.hu/mesterszakok/civil>
- az [Állami Számvevőszék elnökének hozzászólása](#) a 2021 évi XLIX. tv a közélet befolyásolására alkalmas tevékenységet végző civil szervezetek átláthatóságáról szóló törvény vitáján;
- az ÁSZ 2021 évi "[Elemzés a Beszámolók Közzététele, Letétbehelyezése](#)" című jelentése;
- [2021. évi XLIX. törvény a közélet befolyásolására alkalmas tevékenységet végző civil szervezetek átláthatóságáról](#);
- A tagállami kötelezettség megszegését megállapító ECLI:EU:C:2020:476 számú Európai Unió Bíróságának ítélete a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról

szóló 2017. évi LXXVI. törvény vonatkozásában:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62018CJ0078&rid=9>

- Kővér Ágnes, Antal Attila és Deák Izabella : "[Civil Society and COVID-19 in Hungary: The Complete Annexation of Civil Space](#)" című tanulmány

Visszapillantó 3: Civilekről számokban, és arról, ami a számok mögött van

A beszélgetés résztvevői: Sebestény István (Civitalis Egyesület), Molnár Csaba (Political Capital), telefonon bejelentkezett Scsaurszki Tamás (Gyökerek és Szárnyak Alapítvány), Gerencsér Balázs (NIOK)

A rész célja

A Visszapillantó harmadik részében az adatokat vettük alapul és elemzésükön keresztül kezdtük megnézni a civil szektor helyzetét, annak alakulását az elmúlt években. Arra kerestük a választ kutatók segítségével, hogy miképp változott, alakult a szektor helyzete a különböző mutatók mentén és felmérések eredményei alapján, milyen és hány szervezet működik ebben a szektorban, milyen bevételekkel, erőforrásokkal. Milyen jelentős változások láthatóak, akár forrásteremtésben, működésmódban, a civil szervezetek megoldásaiban? Merre tartunk, milyen tendenciák látszanak, amelyek meghatározhatják a jövőt? Mit mutatnak a kemény adatok és mit rejt a számok mögötti valóság? Elégségesek a jelenlegi adataink a helyzet leírására? Arra is kíváncsiak voltunk, hogy nemzetközi összehasonlításban mit mutatnak a számok, milyen képet kapunk a magyar helyzetről. A podcastból a számok mögött rejlő okokat is megismerhetjük, valamint arról is tájékozódhatunk, hogy milyen kép él az emberekben a civilekről, és mennyire támogató a közeg itthon, illetve, hogy erre milyen hatása van az elmúlt évek negatív kormányzati kommunikációjának.

A harmadik rész tartalmi összefoglalója

Szakértő beszélgetőpartnereink több kutatás eredményeit is elhozták a beszélgetésbe, és rámutattak, hogy míg a nagy kép kedvezőnek, kifejezetten pozitívnak tűnik – a makrostatisztika azt mutatja, hogy a bevételek nőttek, egyre több az adó 1%-ból befolyó összeg, a bíróság folyamatosan rostálja ki a nem működő szervezeteket –, addig a klasszikus civil szervezetek⁴ helyzetét közelebbről is megnézve jóval árnyaltabb és szomorúbb helyzetjelentést kapunk.

Számok, adatok, amelyek elhangzottak a szektor vonatkozásában:

- Szervezetek száma

⁴ alapítványok, egyesületek, szövetségek

A szektorban körülbelül 70.000 civil szervezet van nyilvántartva a bíróságon, 55.000 klasszikus civil szervezetet és 5.000 nonprofit szervezetet tart számon a KSH. A KSH kutatása alapján a 70.000-ból 60.000 ténylegesen létezik, 50.000, amely aktívabban működik, de rengeteg szervezet, köztük például sok iskolai alapítvány, csak forrás-becsatornázást végez.

- Szektor bevételei

35-40% azon szervezetek száma a szektorban, amelyeknek az éves bevétele nem éri el az 500 ezer forintot. Az elmúlt években megjelentek hatalmas szervezetek is, például a közérdekű vagyongazdálkodó alapítványok, amelyek óriási vagyontöredéket hoztak a szektorba. A klasszikus civil szervezetek esetében az időszoros elemzésben nem látszanak komolyabb kilengések, a bevételeik több mint 40%-a állami támogatásból, 10-15% magántámogatásból, 40-45%-a saját vállalkozási tevékenységből áll össze. Kétséges, hogy ezek az adatok mennyire tudják jól leírni a civil szervezetek eltérő csoportjainak helyzetét. (Az 5.podcastban erre is kitérünk.)

- Magántámogatások

A lakossági pénzbeli támogatás aránya alacsonynak számít (10%), ugyanakkor az időadományként felfogható önkéntes munka tetemes, 80 milliárd forintnyi összegnek felel meg. Az adófizetők 50-60%-a él az adó 1% felajánlás lehetőségével - ez megfelel a nemzetközi átlagnak. A PC kutatásából az derül ki, hogy aki nem támogat civil szervezeteket, az főleg pénz- és/vagy ismerethiányra hivatkozik. A bizalomhiány kevésbé jelenik meg "ellenérvként", az előzőek mellett sokan említették, hogy nincs olyan ügy, amelyet szívesen támogatnának, vagy hogy nem érzik azt, hogy az a kis támogatás, amit tudnának adni, az igazán segíthetne. A civilek számára mindenképp tanulság ebből, hogy fontos visszacsatolást adniuk a támogatóiknak az adomány hasznosulásáról. Az elmúlt 5-10 év negatív hangjai, civilelles kampányai, a civil szervezetekről alkotott kép átpolitizáltsága sem segítik a támogatói hangulatot itthon, de az is érdekes, hogy a PC kutatásában megkérdezettek 55%-a nem tudott egy civil szervezetet sem megnevezni. Jellemző, hogy nincs kiforrott kép az emberek fejében a civilekről, nem tudják, kik ők, mit is csinálnak pontosan.

- A COVID hatása

Sok szervezet működése ellehetetlenült a járvány időszaka alatt, ugyanakkor a társadalmi igény megnőtt a civil szervezetek munkásságára. A PC kutatása alapján a civil szervezetek nagyobb arányban tudtak segíteni, mint korábban és fordítva is igaz, az emberek aktívabban segítettek a civilek munkáját. A makroszámok ugyanakkor azt mutatják, hogy 2019-2020 között 360 ezerről 310 ezerre csökkent az önkéntesek száma (de a kevesebb önkéntes többet dolgozott) és a pénzádományok aránya is 15%-kal visszaesett. A beszélgetőpartnerek szerint érdekes lenne megnézni, hogy a bezártság és a home office elindított-e egy új típusú önkénteskedést, az "e-önkénteskedést", és hogy ez mit is jelent a gyakorlatban, milyen is ez? Az is tanulsága volt ennek az időszaknak, hogy a civil társadalomra nagy szükség van krízis esetén, az állam egyedül nem tud helytállni. Nőtt a helyi közösségek jelentősége is ebben az időszakban.

- Helyzetértékelés, helyzetkép

Sebestény István a Civilszkóp kutatás eredményeiről is mesélt, miszerint a civil szervezeti vezetők negatívan látják a mind a múltbeli, mind a jövőbeli helyzetüket. A különböző kutatási anyagok, tanulmányok mind erről szólnak ma, de nemcsak itthon, nemzetközi szinten is igaz a civilek háttérbe szorulása, a szűkülő civil tér. Magyarországon az önkormányzati feladatok átalakításával a 2010-es évek elején az önkormányzati-civil együttműködések nagyja is megszűnt.

Scsaurszki Tamás szakértő megosztotta a hallgatókkal, hogy az USA Nemzetközi Fejlesztésekkel Foglalkozó Hivatala (USAID) 30 éve publikálja a civil szervezetek fenntarthatósági indexét, és a 2020-as jelentésből kitűnik, hogy Magyarország teljesít az EU-ban a leggyengébben. Az ország fenntarthatósági indexe Románia és Ukrajna értékeinél is alacsonyabb számot mutat ezen a téren. Ennek okait arra vezeti vissza az elemzés, hogy Magyarországon lassan egy évtizede kampányt folytat a kormány a civil szektor ellen. Ez a negatív kampány megjelenik a pénzelvonásban, a hiteltelenítésben és abban, hogy a kormány már nem tekinti partnernek a szektort a társadalmi bajok orvoslásában.

Összefoglalva, a források csökkenését, hosszú ideje jól működő civil szervezetek ellehetetlenülését nem lehet az országos statisztikából kihámozni, de ez elsősorban a statisztikai módszertani problémának tűnik. Ami azonban statisztikai szinten is látszik, az az önkormányzati források csökkenése, és a kis szervezetek további leszakadása. Az elmúlt években az önkormányzatok költségvetését és működési terét folyamatosan csökkentette a kormányzat, ezt a civilek mint az önkormányzatok partnerei is megérezték. A szolgáltatási pluralizmus is csökkent, kiszorították a civil szolgáltatókat és az önkormányzatokat a humán és oktatási területről, míg az egyházak és állam szerepe nőtt. A civil szervezetek bevonása és valódi érdekegyeztetések helyett a kormány sorra hirdette a Nemzeti Konzultációkat, a pályázati felkészülésekre, véleményezésekre rendszeresen irreálisan rövid időt adott azoknak, akik még hinni akartak a valódi partnerségben, és pályáztak kormányzati pénzekre szoros politikai kapcsolatok nélkül is. A szabadon pályázható civil források állami szinten is csökkentek.

Kapcsolódó oldalak, tartalmak

- [Civitalis Egyesület](#)
- [Political Capital](#)
- [Civil szervezetek fenntarthatósági indexe/USAID, Civil szervezetek fenntarthatósága Magyarországon - 2020](#)
- A Civilizáció és a Political Capital reprezentatív közvélemény-kutatása: [Civil szervezetek társadalmi megítélése](#)
- Kutatási beszámoló, Civilszkóp 2020: Civilszkóp – Kísérlet a civil szektor közérzetének felmérésére a "szűkülő térben", [Civil Szemle 2020/4.](#)
- A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2019-ben .
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/2019/index.html>
- A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2018-ban
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit18.pdf>
- A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2020-ban
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/2020/nonprofit2020.pdf>

- Kapitány Balázs - egy civil alszektor államosítása Civil Szemle 2019/4
http://www.civilszemle.hu/wp-content/uploads/2020/03/61_Civil_Szemle_2019_4.pdf

Visszapillantó 4: A sikeres civil akciók titka - helyi ügyek, mozgalmak az elmúlt évekből

A beszélgetés résztvevői: Gerő Márton (ELTE TÁTK); Homoki Andrea (Eleven Gyál); McMenemy Márk (Fákat, ne bányát a Pilisbe), Bécser Vera (NIOK), Gerencsér Balázs (NIOK)

A rész célja

Az eredetileg záró adásnak szánt podcastben civil mozgalmakról és az aktivizmusról beszélgettünk, azt szeretnénk volna feltárni, hogy miképp alakultak a civil szféra ezen terei az elmúlt 4-8 évben. Mind az országos, mind a helyi szintű mozgalmak, akciók érdekesek, és persze össze is függenek. Így az adásba helyi ügyek képviselőit hívtuk meg, az ő tapasztalataikat, a helyi eredményeket a meghívott kutató segített általánosítani, országos szinten is értelmezni.

A negyedik rész tartalmi összefoglalója

A beszélgetés elején a résztvevők bemutatták az általuk képviselt ügy rövid történetét, illetve érintettségüket a civil mozgalmi témában. Homoki Andrea az Eleven Emlékmű önkénteseként kezdte civil pályáját, majd a CKA közösség-szervező képzését elvégezve alapította meg lakhelyén az Eleven Gyál csoportot. Fő sikertörténetüknek az Elios-ügyben elért eredményeiket tartja, melyben hosszú évek kitaró munkája vezetett el az önkormányzat ígéretéhez, hogy javítani fognak a közvilágításon a városban. Közmeghallgatásokon, testületi üléseken vettek részt, együttműködést kezdtek a TASZ-szal és a Transparency International-lel, rengeteg köztéri akciót szerveztek, rengeteg szakértővel és lakossal beszélgettek, így lépésről lépésre tudtak haladni, évről-évre közelebb kerülni és érvényt szerezni az igazuknak. Igyekeztek a humor eszközeivel is élni, miközben megmozgatták, felforgatták a helyi közéletet. De hasonló sikertörténetük a szomszédos város, Vecsessel való összekötés megvalósítása, egy új buszjárat elindítása is. Az ElevenGyál története tudatos közösség-szervezői folyamat eredménye, a céljuk mindig is az volt, hogy egy fenntartható közösséget hozzanak létre.

Egészen más történet rajzolódik ki a pilisvörösvári sikertörténet körül, ahol „single issue” mozgalomként szerveződött civil erő egy ügy köré, mely erőt aztán nem szerveztek tovább.

Amikor Pilisvörösváron újra akartak nyitni egy bányát, a helyi lakos, kommunikációs szakember, McMenemy Márk, aki szívén viseli lakókörnyezet csendjét és békéjét, videókat készített, amelyek aztán rengeteg embert megszólítottak. Sokan kapcsolódtak az ügghöz, és ezzel az erős kiállással sikerült megakadályozniuk a bánya újrainyitását. Gerő Márton kutató azzal egészítette ki a beszélgetést, hogy gyakoribb a spontán, ügy körüli civil megmozdulás, azonban sajnós az ritka, hogy ennek eredménye is legyen. Pedig igenis lehet eredményeket elérni, akármilyen legyen is az országos környezet, ebben mindhárman egyetértettek. Márk kiemelte, hogy igyekeztek teljesen politikamentesen szervezni az ügyüket, hogy ez semmiképp se lehessen megosztó erő, illetve hisz abban, hogy a helyi erőforrásokra támaszkodva, azokat bevonva lehet helyben sikereket elérni. Nagy szerepet játszott az ő sikerükben a közösségi média közvetítő ereje is, hogy rengeteg emberhez tudták eljuttatni az üzenetüket. Márton egy friss kutatás eredményét hozta el, mely szerint a magyar emberek azt gondolják, hogy átlag alatt tudnak tenni, hatást elérni a közügyekben, a környezetükben. Egy sikeres akció megszervezéséhez elengedhetetlen, hogy elhiggyék a szervezők, résztvevők, hogy ez lehetséges, higgyenek a siker lehetőségében. Az is fontos, hogy rendelkezésre álljanak a szükséges erőforrások, elsősorban a készségek szintjén, legyen meg a tudás, hogy miképp is kell szerveződni. Hatalmas gátat jelent Magyarországon, hogy

1. kevés pozitív példát látunk magunk előtt;
2. bár kisgyerek kortól szükség lenne a demokráciára nevelésre, a szervezési készségek tanulására, az együttműködési készségek fejlesztésére, a vita kultúrájának elsajátítására, ez nem része az oktatásnak;
3. hierarchikus viszonyok, klientúra rendszerek, félelem jellemzi a társadalmi közeget, ez főleg a kisebb településeken jelent gondot;
4. hiányzik az emberek intellektuális energiája, munka és család mellett nem jut már idő, energia és tudás sem a környezetünkre;
5. hiányoznak azok a terek, ahol beszélgetni tudnánk egymással, ahol közügyeket vitatnánk meg;
6. töredezett a magyar társadalom, nem érintkezünk más társadalmi csoportokkal és politikai megosztottság jellemez minket.

Amikor mégis sikerekről beszélünk, a beszélgetőtársak szerint fontos, hogy konstruktív legyen az ügy megfogalmazása. Andreáék munkáját emellett a tudatos partnerkeresés is jellemzi. A politikai megosztottságban nehéz utat találni, sokszor jelent dilemmát a mozgalmak számára, hogy egyrészt el akarnak határolódni a pártpolitikától, másrészt épp arra akarnak hatni, hiszen akkor tudják az ügyüket hatékonyan képviselni, ha „bevonják a politikát”. Az még nehezebb kérdés, hogy egy helyi ügy miképp válhat országossá. Ehhez a kutató meglátása szerint szükség van

1. olyan szervezőkre, akik sok időt beletesznek az ügybe;
2. a kommunikáció megteremtésére a különböző intézmények és szervezetek között;
3. bizalomépítésre a különböző intézmények és szervezetek között;
4. elég emberre, erőforrásra, tudásra, utánpótlásra és erős bázisra;
5. és hosszú távon a pénz is elengedhetetlen a fenntartható folyamat biztosítása érdekében.

A beszélgetés végszava és mottója, hogy érdemes kicsiben kezdeni a szervezést, a hibákból tanulni tudunk, a bizalmat lassan fel tudjuk építeni, és így tudjuk megszerezni a szükséges tudást arról, hogy miképp lehet majd nagyban mozgalmat szervezni.

Kapcsolódó oldalak, tartalmak

- [Fákat, ne bányát a Pilisbe](#)
- [Eleven Gyál](#)
- <https://www.cka.hu/>
- Gerő Márton által ajánlott és hivatkozott tanulmányok, kutatások, előadások:
 - https://szociologia.tk.hu/uploads/files/2021/tam_tam.pdf
 - https://socio.hu/uploads/files/2017eng_socmov/2017eng_gero_kerenyi.pdf
 - https://www.facebook.com/events/500948884649672/?active_tab=discussion
 - <https://tk.hu/mobilitas>
 - Szabó, Andrea, és Gerő Márton. *Politikai tükör*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2015. http://real.mtak.hu/32749/1/poltukor_online.pdf.
 - Szabó, Andrea, and Gerő, M. "A magyar társadalom és a politika, 2019: A magyar társadalom politikai gondolkodásmódja, politikai integráltsága és részvétele." (2019).
 - Gerő, Márton. „Elzárkózás és fojtogató ölelés: A civil szervezetek és az állam átalakuló kapcsolata az erősödő kontroll korszakában”. szerkesztette Anna Fejős és Dorottya Szikra, 3–30. Budapest, 2020. https://szociologia.tk.hu/uploads/files/2021/tam_tam.pdf#page=9.
 - Gerő, Márton, és Kerényi Szabina. „A civil társadalom változó szerepei és a társadalmi integráció”. In *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban*, szerkesztette Imre Kovách, 195–230. Budapest: Argumentum Kiadó, Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020.
 - Gerő, Márton, and Ákos Kopper. "Fake and dishonest: pathologies of differentiation of the civil and the political sphere in Hungary." *Journal of Civil Society* 9, no. 4 (2013): 361-374
 - [Civil társadalom és demokrácia Facebook oldal](#)

Visszapillantó 5: [Civilek és álcivilek: kinek jutott és hogyan az állami forrásokból?](#)

A beszélgetés résztvevői: Bódis András (Válasz Online); Kelemen Zoltán (Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány), Gerencsér Balázs (NIOK)

A rész célja

Komoly változások történtek az elmúlt 4-8 évben, a kormányzati finanszírozás teljes átalakításon ment keresztül, ami a civil szférát is megrengette. A pénzügyeken túl változtak a szakmai kapcsolatok is az állami és önkormányzati szereplőkkel. De mik is ezek a hatások pontosan? Valós jelenség-e a pályázatok átpolitizáltsága? Hogyan érződik ez egy kisvárosban? Léteznek "igazi" és álcivilek? Az ötödik, záró részben ezeket a kérdéseket jártuk körbe, az elmúlt évek kormányzati (ál)civil finanszírozásról igyekeztünk egy nagyképet, látéleletet adni még az április 3-i választások előtt a civil és érdeklődő közönség számára.

Az ötödik rész tartalmi összefoglalója

Kelemen Zoltán 19 éve dolgozik a Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítványnál, összesen 30 éves zöld civil tapasztalata van. A Magosfa egy váci székhelyű szervezet, térségi, országos és nemzetközi projektekben is részt vesznek, 5 alkalmazottal és sok önkéntessel dolgoznak együtt. Zoltán elmondása alapján az elmúlt 10-11 évben a hazai források beszűkültek. Ők 2016 óta nem nyertek a NEA⁵-tól támogatást. Az első sikertelen pályázataiknál próbáltak egyeztetni a pályázatot elbírálókkal, kikérték az eredményeket, az értékelést, de vagy érdemtelen, vagy semmilyen választ nem kaptak. Azóta már nem indulnak újra a NEA kiírásain. Most a VCA⁶-nál is pályáztak, tavaly eredménytelenül, az idej eredményeket a beszélgetés alatt még várták. Bódis András cikkének hatására megnézte egyébként, hogy kik nyertek a VCA 2021-es pályázatán a körzetükben, ahol ismeri az aktív szervezeteket, és több olyan nyertest is talált, akiről még nem hallott, vagy akiről tudja, hogy fiktív tevékenységeket sorol fel a honlapján.

2006 óta azt látják egyébként, hogy a politika és az állami szervek rátelepednek a pályázati rendszerre. 2010 után tudatosan nyitottak nemzetközi irányba, mert érzékelték, hogy míg itthon "szűkül a tér", az Erasmus pályázatban vannak lehetőségeik, ott 4-5 éve sikeresek a pályázataik. További nehézség az itthoni forrásszerzés területén, hogy nagyon sok európai uniós forrást úgy írtak ki, hogy civileknek nem volt lehetősége indulni. Látták, hogyan tűnt el olyan szakmailag elismert, régóta működő szervezet, aki hangosan kritizálta a kormány tevékenységét: elzárták őket a forrásoktól és célzott bürokratikus ellenőrzéseket kaptak. Egy pozitív állami forrást emelt ki, az Agrárminisztérium Zöld Forrás pályázatát. Itt korrekt az egész folyamat és valódi szakmai szervezetek nyernek pénzt. Ezen kívül az Aktív Magyarország Programba is bevonták őket, ahol szintén pozitív tapasztalataik voltak a támogatási eljárással kapcsolatban. A minimális állami források mellett egyre jobban támaszkodik a Magosfa is a saját bevételeire. Az önkormányzatokkal való együttműködésben vegyesek a tapasztalatai, de általánosságban elmondható, hogy manapság nehéz, ez főleg az önkormányzatok nehéz helyzetéből fakad.

Gerencsér Balázs kiemelte, hogy ma Magyarországon egyedül a zöld szervezetek tudták megőrizni a képviselőiket a különböző bizottságokban, nekik még megvan a lehetőségük bekapcsolódni a monitorozásba és döntéshozásba, még ha a gyakorlatban ezek sem működnek tökéletesen. Behozta a harmadik podcast beszélgetésének tanulságait is, miszerint a KSH adataiból nem látszik, hogy mi történik a civil szférával.

⁵ Nemzeti Együttműködési Alap

⁶ Városi Civil Alap

Bódis András, a Válasz Online újságírója cikksorozatában a Városi Civil Alapnak nézett utána, kutatást végzett a tavaly megjelenő új civil pályázat körül. Szomorú újdonság, hogy ebben a pályázatban a szakmaiságnak és normativitásnak már annyi jele sincs, mint az egyéb állam által osztott civil forrásokban, nagyon erősen kiütözik, hogy politikai alapon szerveződik az osztás. A VCA története a Norvég Civil Alap megszűnése után kezdődött, a kormányzati kommunikáció arról szólt, hogy azt fogja helyettesíteni, pótolni ez az új civil alap. 5000 főnél nagyobb településeken működő civil szervezetek pályázhatnak, azonban a gyakorlatban kiderült, hogy választási célokat szolgálnak ezek a civilnek nevezett pénzek. Tavaly a nyertesek 80-90%-a teljesen ismeretlen szervezet volt, a nyertes összeg maximum 15 millió forint volt. Az is kiderült, hogy választókerületek szerint osztották a pénzt. Ahogy Bódis fogalmaz, a Városi Civil Alap "se nem városi, se nem civil, se nem alap", hanem kampánypénzek osztásáról szól, ez konkrétan bűncselekmény, nem a törvényben rögzített feladatait látja el. Beszámolók alapján azok a civil szervezeti vezetők, akik elmentek a választókerületi elnökhöz, hogy megkérdezzék, mit kell csinálni ahhoz, hogy nyerjenek, kétféle választ kaptak: a) semmit, mert már le van osztva a pénz, vagy b) megkérdezték tőlük, hogy mit tudnak adni a kampányhoz és az alapján beszéljék meg. Az első kör nagy nyertesei mind pártemberekhez kötődtek, elvértve találni a kisebb összegek nyertesei között valódi civil szervezeteket.

Gerencsér Balázs hozta be a beszélgetésbe Kapitány Balázs Civil Szemlében megjelent tanulmányát, amely azt kutatja, hogy a népesedés politikával foglalkozó szervezetek hogyan részesültek a központi költségvetésből. A kutatás feltárta, hogy egy civil csoport állami támogatása mögött milyen törvényszerűségek mutathatók ki egy szakterületen, de a módszertan érdekes lehet más civil csoportok finanszírozásának vizsgálatakor is. Továbbá rávilágított arra, hogy nemcsak egy-egy területre érkező támogatások összevont összege az érdekes, hanem a támogatáspolitiká mögött megjelenő, szakmai vagy politikai szándék is. Kapitány Balázs a civil szervezetek beágyazottságát az alapján mérte, hogy kaptak-e 1% felajánlást, tettek-e le szakmai javaslatot, szerveztek-e nyilvános eseményt. A kutatás eredményei alapján látszik, hogy a statisztikában kimutathatóan az állami források ugyan nőttek, de azt nem a ténylegesen korábban is aktív civil szervezetek, hanem az újonnan alakult, vagy frissen aktivizálódott gongó⁷-k kapták - a vizsgált időszakban megnyolcszorozódott a támogatásuk.

Kapcsolódó oldalak, tartalmak

- <https://www.magosfa.hu/>
- <https://www.valaszonline.hu/>
- Bódis András cikkei:

⁷ Kapitány Balázs a következő csoportosítást javasolja a ma működő magyar civil szervezetek leírására:

- mikroszervezetek - 1 millió forintot nem éri el az éves bevételük, nagyban támaszkodnak az önkéntes tevékenységre
- gongó-k - kormányzat közeli civil szervezetek (nem álcivilnek hívja)
- külföldi finanszírozástól függő szervezetek - 3/4-e bevételeknek külföldről jön
- hagyományos civil szervezetek

- <https://www.valaszonline.hu/2021/09/01/varosi-civil-alap-fidesz-valasztokeruletek-lista/>
- <https://www.valaszonline.hu/2021/09/15/varosi-civil-alap-rendszer-szintu-korruptio-kulturkassza-fidesz-civiljei/>
- <https://www.valaszonline.hu/2022/03/18/torvenytelen-halapenz-a-fidesz-civiljeinek-ujabb-48-milliard-a-kampanyfinisben/>
- <https://www.valaszonline.hu/2022/04/29/varosi-civil-alap-2022-lista/> - a beszélgetés után megjelent cikk
- Kapitány Balázs - egy civil alszektor államosítása Civil Szemle 2019/4
http://www.civilszemle.hu/wp-content/uploads/2020/03/61_Civil_Szemle_2019_4.pdf